

Nagy könyvtáraink raktározási problémái

A könyvraktározás gyakorlatilag rendkívül égető, de elvileg, módszer-tanilag úgyszólván teljesen tisztázott kérdésnek látszik. Az erre vonatkozó ismeretek birtokában ma már minden jól működő hazai könyvtár kialakított korszerű technikáját, — az épülettel vagy az állványzattal kapcsolatos nehézségek leküzdését pedig főleg költségvetési feladatnak tekinti. Pedig mai viszonyaink között nem elég a könyvek rendezésmódjának gazdaságos megoldása, hiszen a folytonosan emelkedő könyvtermelés még a legkedvezőbb körülmények között működő könyvtárakat is az abszolút telítettség egyre nehezebben kiküszöbölhető veszélyével fenyegeti. A könyvtár működési területeinek szerves összefüggéséből is az következik, hogy a raktározásnak a férőhelyproblémán kívül gyűjtőpolitikai, feldolgozásbeli és olvasószolgálati vonatkozásait is gondosan számba kell vennünk.

Nagy tudományos könyvtárainkra — állományuk gazdagságát és tartalmi értékeit, forgalmukat és munkájuk minőségét illetően — jogos büszkeséggel tekinthetünk. Az első öt éves terv folyamán elért eredményeik pedig további fejlődésük széles távlatait vetítik elénk. Nem kielégítőek azonban a fejlesztés anyagi, technikai feltételei, különösen nem azok raktári vonatkozásban. E fejtegetések támpontjául szolgáló tizenkét nagy könyvtár¹ közül korszerű és jelentősebb mértékben fejleszthető raktárépülettel mindössze három (BEK, MEK, DEK) rendelkezik, de a meglévő polcférőhely ezeknél is alig néhány esztendei gyarapodás befogadására alkalmas. Néhány könyvtár (OSzK, MTAK, PEK, OMK) működését pedig a súlyos helyhiány már most is csaknem teljesen megbénítja. A helyzetet jól szemlélteti néhány jellemző számadat:

A vizsgált könyvtárak együttes kötetszáma:

1945. december 31-én	.....	4 522 222	kötet könyv és periodika				
1954. « 31-én	.....	6 177 128	«	«	«	«	«
Gyarapodás 1945—1954	.....	1 654 806	«	«	«	«	«
Évi átlagos gyarapodás	.....	184 000	«	«	«	«	«
1954. évi gyarapodás	.....	535 863	«	«	«	«	«

¹ Országos Széchényi Könyvtár (OSzK), a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára (MTAK), a Budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Könyvtára (BEK), a Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtára (DEK), a Pécsi és Szegedi Tudományegyetem Könyvtára (PEK, SzEK), a Műszaki Egyetem és a Marx Károly Közgazdasági Egyetem Központi Könyvtára (MEK, KEK), az Országos Műszaki (OMK) és az Országos Mezőgazdasági (OMgK) Könyvtár, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár (FSzEK), valamint az Országgyűlés Könyvtára (OK).

A raktárak együttes alap- területe	17 596 m ²
A raktárak együttes térfogata	69 205 m ³
Polcfolyóméterek száma	101 686
Ebből betöltött	94 949
Üres	9 722
A jelenlegi körülmények közt még létesíthető polcfolyó- méterek száma	31 930

Az üres polcfolyóméterek számából arra lehetne következtetni, hogy 486 000 kötet, tehát több mint egy évi gyarapodás még elhelyezhető anélkül, hogy a férőhelyet növelni kellene. (A gyarapodás megtervezésénél évi 360 000 kötetet, az 1945 utáni időszak átlagának és az utolsó év gyarapodásának középértékét, vehetünk alapul.) Ez azonban csak látszat, hiszen az üres polcok nem arányosan oszlanak meg könyvtáranként: néhol több, néhol kevesebb, négy helyen pedig éppen semmi sem áll rendelkezésre.² Az állványzat könyvekkel be nem töltött része állományfejlesztési szempontból bátran el is hanyagolható. Hogy ez így van, világosan kitűnik a meglévő kötetek és polcfolyóméterek számának összevetéséből. Az összes könyvpolcok hossza 101 686 méter. Általánosságban egy méterre maximálisan 50 kötetet számítva, a tizenkét könyvtár teljes állványzata 5 084 000 kötet befogadására alkalmas. Állományuk azonban ennél jóval nagyobb: összesen 6 177 128 kötet. Ez azt jelenti, hogy 1 093 000 kötet számára már ma sincs hely, és ha a most üresen álló polcokat megtölthetnénk, ez a könyvmennyiség akkor is a földön, ömlesztett állapotban,³ vagy — ahol ez lehetséges — a szélesebb polcokon két-háromsorosan⁴ összezsúfolva maradna. Valójában ugyanis nem a szabad férőhely nagyságát tükrözi az üres folyóméterek száma, hanem azt, hogy a legfontosabb gyarapodás elhelyezése, használhatóvá tétele érdekében könyvtáraink szükségrendszer szabályokhoz folyamodtak, lemondva állományuk ritkábban használt részének megfelelő tárolásáról. Magától értetődik, hogy ez az állapot huzamosabb ideig nem tartható fenn.

Célszerű megvizsgálnunk a közölt adatokat abból a szempontból is, milyen lehetőség nyílik nagy könyvtárainkban a férőhely bővítésére, új állványzat létesítésére. Ha az épületek alapterületének és térfogatának adatait szembeállítjuk a befogadóképesség mérőszámaival, a helyzet első tekintetre

² Elvi fejtegetéseink kereteit megbontana, ha a férőhelykérdést könyvtáranként próbálnánk elemezni. Erre a konkrét fejlesztési tervek kidolgozásakor kell majd sort keríteni. A kép teljessége kedvéért mégis rámutathatunk néhány igen szembetűnő mozzanatra. Pl. arra, hogy a MTA, PEK és OMK e sorok írásakor egyetlen szabad polcfolyóméterrel sem rendelkezik, hogy az OSzK már évtizedek óta egyes különgyűjteményeinek ide-odaköltöztetésével, távolos épületek igénybevételével próbál helyzetén könnyíteni, de így is lépten-nyomon arra kényszerül, hogy anyagának egy részét ömlesztett állapotban tárolja. Az OMK raktárainak telítettsége nemcsak könyvtárüzemi, hanem már-már statikai, épületbiztonsági szempontból is veszélyessé válik. A PEK-ban a folyosókat, szolgálati helyiségeket is betöltő könyvanyag lassanként kiszorítja az olvasót s a könyvtár dolgozóit az épületből. A MTA polcain két-három rétegben egymás mögött sorakoznak a könyvek. A DEK rohamosan fejlődő hírlaptárát polcok hiányában a földön kénytelen elhelyezni. És így tovább.

³ Pl. OSzK, DEK, MTA

⁴ Pl. MTA

ebben a vonatkozásban is biztatónak látszik. Szabványos vasállványzat alkalmazása esetén 17 596 négyzetméteren (a tizenkét könyvtár összesített alapterületén) 6 686 000 kötetnek ($1 \text{ m}^2 = 380$ kötet) kellene elférnie, holott jelenleg csak 5 084 000 kötet, tehát lényegesen kevesebb fér el. A térfogati mérőszámot, köbméterenként 190 kötetet alapul véve pedig korszerű állványzaton éppenséggel több, mint 13 millió kötetet lehetne elhelyezni. Ez a könyvmennyiség összesen 263 000 polcfolyómétert töltené meg. Ne feledjük azonban, hogy a raktárépületek nagyrésze elavult, sőt legtöbb esetben nem is könyvtári célokra készült. Egyik helyen a födémek teherbíróképessége nem kielégítő,⁵ a másikon a meglévő berendezés műemléknek minősül, s ezért nem változtatható meg,⁶ ismét másutt boltívek, oszlopok, vagy az épület egyéb adottságai⁷ teszik lehetetlenné a teljes bepolcozást. Az épületek mai keretei között a meglévő 101 686-on kívül valójában csak 31 930 polcfolyóméter étesíthető, de ez a mennyiség sem oszlik meg arányosan. A tizenkét könyvtár közül mindössze hat helyen nyílik lehetőség meglévő épületrészek hasznosítására, számottevő mennyiségű vasállvány fölszerelésére.⁸

Az elmondottak nemcsak a raktárfejlesztés konkrét lehetőségeiről tájékoztatnak, hanem egyúttal arra is jól rávilágítanak, hogy alapjában véve milyen kevéssé volt gazdaságos a polgári Magyarország szűkmarkú, toldozó-foldozó könyvtárpolitikája. Hiszen így csaknem kétszer akkora épületterfogat fűtéséről, fenntartási és karbantartási költségeiről kellett és kell még ma is gondoskodni, mint amennyire korszerű raktárak építése esetén szükség lett volna. Egyedül a fűtésre fordított többletkiadásból évente kb. 50 000 kötet befogadására alkalmas korszerű raktárhelyiség építésének és vasállványzattal való felszerelésének költségeit lehetne fedezni, nem is szólva a könyvtár-ökonómiai követelmények elhanyagolásának súlyos anyagi kihatásairól. Tanulság: kerüljük a látszattakarékoskodást eredményező kényszermegoldásokat.

A raktározási viszonyok felmérése bárkit meggyőzhet arról, hogy a mostani szakaszban könyvtáraink fejlesztése, sőt egyszerű működése is csak egy nagyarányú építkezési program kidolgozása és mielőbbi megvalósítása esetén válik lehetővé. Ebből azonban nem az következik, mintha kizárólag építkezésekkel, a férőhely folytonos bővítésével kellene vagy lehetne gondoskodnunk az állományfejlesztés raktározási feltételeiről. Ez nem volna gazdaságos, és ellentétben állana a könyvtárak ésszerű működésének lényeges követelményeivel is. Felsorolni is hosszú volna a könyvanyag nyilvántartásának, karbantartásának és főleg használatának azokat a nehézségeit, amelyek az állomány szaporodásával és a raktárépület bővülésével egyenes arányban növekednek. Arra kell törekednünk, hogy az állandó és szükségyszerű fejlődés a beruházások és munkaerőgazdálkodás vonalán ne állítsa aránytalanul nehéz vagy éppenséggel megoldhatatlan feladatok elé könyvtárainkat. Tekintsük át ezzel kapcsolatban a férőhelykérdés megoldásának ismert módszereit:

a) A férőhely abszolút kihasználása a közlekedőutakat is hasznosító korszerű tömör raktári berendezés segítségével.

⁵ OMK, FSzEK

⁶ PEK

⁷ MTAK, KEK, MEK, OK

⁸ MTAK, BEK, DEK, FSzEK, KEK, MEK

b) A ritkán használt, férőhelyigényes anyag mikrofilmre vétele és selejtezése.

c) Rendszabályok a gyarapodás korlátozására.

d) Könyvtárközi együttműködés a gyarapító munkában és az állomány tárolásában.

A tömör raktározás előnyei nyilvánvalóak. A meglévő épület megfelelő állványzattal való ellátása segítségével hosszú időre fölöslegessé tehetjük a bővítést, új épület létesítése esetén pedig felére csökken az építkezési és fenntartási költség. Sőt, az állomány biztonságát is növelni lehet ilyen módon. (Pl. az INGOLD svájci mérnök rendszere alapján készült, gépi erővel mozdítható állványok lehetővé teszik az anyag teljesen tűzbiztos és pormentes tárolását.)⁹ Más kérdés azonban, hogyan és milyen mértékben alkalmazhatjuk ezt a rendszert, mennyiben egyeztethető össze az egyes könyvtárak adottságaival, szükségleteivel. Jellemző, hogy alkalmazására vonatkozólag a vizsgált könyvtárak közül nyolc elutasítóan nyilatkozott, négy pedig csak részleges bevezetését találta célszerűnek. Ez részint a helyi körülményekkel, az épület szerkezetével, teherbíróképességével függ össze, főleg pedig azzal magyarázható, hogy a forgalom követelményei nyomósabbak a férőhely maradéktalan kihasználásának előnyeinel. Véleményünk szerint a tömör raktározást az egész állományra csak ott célszerű kiterjeszteni, ahol a túlszűfolttság semmi más módon nem szüntethető meg, egyébként csak részleges bevezetése, hírlap- vagy kéziratárak, szabványgyűjtemények és egyéb ritkán használt dokumentumok tárolásában való hasznosítása kívánatos.

Mivel a legkorszerűbben megkonstruált állványzat kapacitása is véges, a férőhely növelésén kívül élnünk kell a férőhely tehermentesítésének módszereivel is. Ilyen módszer a dokumentumnak mikrofilmmel való helyettesítése. A mikrofilm alkalmazása mellett egyik legfőbb érvként a hellyel való takarékoskodást szokták emlegetni. Az érv valóban meggyőző, hiszen a mikrofilm általában 95%-kal kisebb helyet foglal el a lefényképezett dokumentumnál.¹⁰ Más kérdés azonban, hogy gazdaságilag valóban indokolt-e meglévő könyvek selejtezése és mikrofilmmel való helyettesítése. Nézetünk szerint nem mindig. Egy köbméter raktári férőhely létesítése (építkezés + vasállványozás) és teljes száz esztendőn át való üzemeltetése alig kerül többbe 1000 forintnál, viszont az egy köbméterben elraktározható kb. 200 közepek nagyságú kötet mintegy 40 000 oldalának mikrofilmre vétele ennél jóval nagyobb összeget, kb. 8600 forintot emészt fel. E módszer tehát csak ott

⁹ Külön tanulmányt érdemelne a közlekedőutakat mellőző tömör polcozat különféle rendszereinek értékelése és hazai viszonyokra való alkalmazása. Minthogy azonban ez megzavarná gondolatmenetünket, megelégszünk a szakirodalomra való rövid utalással. — KAISER, L.: *Ein neues Regalsystem*. Nachr. f. Wissenschaftl. Bibl. 6. Jg. 1933, 116—120. p. — MUNTHE, Wilhelm: *Kompakte bokmagasiner*. Nordisk Tidskrift, 10. 1923, 24. kk. pp. — CSŰRY István: *A szocialista könyvtári üzem szervezete és működése*. Debrecen, 1954. 168. p. — SEBESTYÉN Géza: *Könyvtártn*. 3. r. Bp. 1953. 181—184. p. — Prospektuszerű illusztrált anyaggal a legtöbb külföldi könyvtári szaklap bőségesen szolgál.

¹⁰ Vö. még: *Manual on document reproduction*. The Hague, 1953, FID. 222. p. 3Fl. — *Die Mikrokopie im Dienste der Bibliotheken*. Nachr. f. Dok. 3. Jg. 1952, 40—43. p. — RAABE, Hermann: *Einige Vorschläge zur Verbesserung der Arbeitsweise der allgemeinen wissenschaftlichen Bibliotheken*. Der Bibliothekar, 7. Jg. 1953, 664. p. — WILSON, Louis Round — TAUBER, Maurice F.: *The university library, its organization, administration and functions*. 2nd ed. Chicago, 1948, 184. p. — WYCZANSKI, Andrzej: *W sprawie mikrofilmowania czasopism*. Przegląd Biblioteczny, 21. 1953, 138—143. p.

gazdaságos igazán, ahol biztonsági vagy kölcsönzési célból amúgyis megtörténik a dokumentumok lefényképezése, vagy ott, ahol a helyhiányon már semmi más nem segít. A selejtezés egyébként még mikrofilmezéssel egybekötve is olyan kérdés, amelyet tudományos könyvtárak csak bizonyos esetekben, meghatározott dokumentumfélésekre vonatkozóan és a legnagyobb körültekintéssel, elvi és gyakorlati megfontolások alapján vehetnek fel. Sokkal több figyelmet érdemel ennél az a gazdasági előny, amely a mikrofilmnek az állományfejlesztésben való alkalmazása révén közvetve raktározási síkon is mutatkozik. A mikrofilmtechnika ugyanis lehetővé teszi, hogy a könyvtárak eltekintsenek az erősen specializált, periférikus jellegű irodalom rendszeres gyűjtésétől, amelyet eddig pusztán feltételezhető, potenciális igények figyelembevételével meglehetősen nagy tömegben szereztek be. Az ilyen (nem egyszer helyigényes) kiadványokat célszerű mikrofilm formájában beszerezni, és pedig nem is feltétlenül előre, hanem akkor, amikor az igény ténylegesen jelentkezik.¹¹ Mindez azonban csak később, könyvtártechnikánk fejlesztése során valósítható meg, és akkor is csupán bizonyos százalékban járul hozzá a férőhelyprobléma megoldásához. Jelenlegi helyzetünkön semmit sem segít.

A gyarapítás korlátozását célzó rendszabályokat elvileg el kell utasítanunk. Alapvető hivatásával kerülne ellentétbe az a tudományos könyvtár, amely nem törekednék a gondjaira bízott olvasóréteg irodalomszükségletének minél teljesebb kielégítésére, lemondana a gyűjtőkörébe tartozó dokumentumok rendszeres gyűjtéséről. (A fölös mértékű gyarapodás veszélyétől egyébként a beszerzési ellátmány korlátai minden országban és minden időben eléggé meg is óvták a könyvtárakat.) Vannak azonban olyan rendszabályok, amelyek egyáltalán nem mondanak ellent a könyvtárak funkcióinak, sőt amelyek tudatos alkalmazása nélkül korszerű állományfejlesztés el sem képzelhető. Ilyen mindenek előtt a gyűjtőkör szabta irányelvek következetes érvényesítése, tartózkodás a nagy számok öncélú hajszolásától. Különösen ajándékok elfogadása vagy egész gyűjtemények vásárlása esetén erős a kísértés, hogy az állományban meglevő vagy profilba nem tartozó, esetleg éppen értéktelen anyag elfogadásával duzzasszuk az állományt. Nem mindig elvszerű a többpéldányokkal kapcsolatban követett gyakorlat sem. Főként egyetemi könyvtáraink kényszerülnek annak az elvnek a feladására, amely minél több művet, de lehetőleg csak egy példányban igyekszik beszerezni. E könyvtárakat a hallgatóság időnként valósággal megrohanja egy-egy tankönyvért vagy kötelező olvasmányért, s ilyenkor valóban nehéz is volna kitérni a szükséges munkák több példányban való beszerzése elől. Ezen az állapoton megfelelő tankönyvtárak felállításával kell segíteni, hogy a nagy példányszámban beszerzett oktatási anyag tárolása és használata elkülöníthető legyen a tudományos állományétól.

Mit várhatunk a férőhely nehézségeinek leküzdése terén a könyvtárak együttműködésétől? Nézetünk szerint többet, mint az eddig ismertetett módszerektől együttvéve. E kooperáció a gyűjtőkörök összehangolásán (profilozás) alapszik és arra irányul, hogy az együttműködő könyvtárak tehermentesítsék raktáraikat, állományuk ritkábban használt részét közösen

¹¹ Vö. még: FUSSLER, Herman: *The problems of physical accessibility*. Shera — Egan: *Bibliographic organization*. Chicago, 1951, 170—171. p. — *Proposed statement of principles to guide large scale acquisition and preservation of library materials on microfilm*. College and Research Libraries, 14. vol. 1953, 288—291. p.

fenntartott központi raktárban helyezték el. A könyvtárközi letéti központ gondolata nem új, sőt két ilyen intézmény, a chicagói Midwest Interlibrary Center és a bostoni New England Deposit Library működését, eddigi tapasztalatait, valamint egy harmadik, a Northeastern Regional Library alapításának terveit a szakirodalomból részletesen is ismerjük.¹²

Meggyőződésünk, hogy azok az előnyök, amelyeket a letéti központ működése a résztvevők számára a polgári könyvtárügy viszonyai között biztosít, szocialista talajon meghatározóvá válnak. Ami ott kényszermegoldás volt, szocialista könyvtárhálózatunk keretében a tervszerűség és a fejlődés egyik lényeges pozitív mozzanata lehet. Elég arra hivatkoznunk, hogy a profilkérdés a mi könyvtáraink számára nem alkalmoszerűen merül fel (vö. FARMINGTON-terv az Egyesült Államokban), hanem a könyvtárak társadalmi funkciójának felismeréséből fakad, és az egységes állami könyvtárhálózat keretei között intézményesen megvalósítható. Csak az így profilozott könyvtárak képesek arra, hogy elvszerűen vonjanak határt a helyben őrzendő és a letétbe adható anyag között. Másként merül fel a könyvtári tulajdon kérdése, hiszen — össznépi kultúrkiútságról lévén szó — a gyűjtemények hovatartozását részint könyvtárpolitikai, részint kultúrtörténeti szempontok határozzák meg, s a tulajdonjogi keretek ezekhez igazodnak. Ily módon válik lehetővé az is, hogy a letéti központ előnyeit ne egy kisebb együttműködő csoport élvezze, hanem valamennyi könyvtár kivétel nélkül.

Mielőtt a letéti központ hazai megvalósítását fontolóra vennénk, foglaljuk össze először általában annak előnyeit.

a) Legolcsóbb megoldás. A letéti központ egész állománya tömören raktározható, hiszen az anyagot csak szórványosan használják. Igen jelentős férőhelykimélesre ad módot a többpéldányok kicselezése is, ami nem volna lehetséges, ha azokat az egyes könyvtárak külön-külön, egymás anyagáról mit sem tudva tárolnák. Bár — a nyugati viszonyoktól eltérően — a telek-árfolyamok minálunk nem játszanak szerepet a könyvtárak elhelyezésének irányelvei között, mégis előnyös, hogy a letéti központ céljaira olyan terület is alkalmas, amely a könyvtárlétesítés hagyományos topográfiai követelményeinek egyébként nem felelne meg. (Sűrűn lakott, de csendes városrész stb.) Csupán a távolsági közlekedés és hírközlés könnyű, gyors lebonyolításának kívánalmait kell gondosan mérlegelni, hiszen a központ anyagát főként a könyvtárközi kölcsönzés keretében veszik igénybe. Ilyen helyen a későbbi épületbővítés úgyszólván korlátlan mértékben biztosítható, nem drágítja az építkezést a belső városképhez, a környezet architektúrájához való alkalmazkodás szükségége. A raktárépületnek konstrukció tekintetében nem kell az olvasószolgálatához vagy a rendszeres könyvtári munka egyéb ágainak szükségleteihez igazodnia. A forgalmi (átkölcsönző) és feldolgozó részleg munkaszobái a raktárhoz viszonyítva épületszerkezeti szempontból kétségtelenül alárendelt szerepet játszanak.

¹² Vö. ESTERQUEST, Ralph T.: *Report on the Midwest Interlibrary Center*. Libri 4. vol. 1954, 135–142. p. — *Ua.*: *Midwest Inter-Library Center: acquisition policy and program, 1950–1953*. College and Research Libr. 15. vol. 1954, 47–49., 89. p. — GELFAND, MORRIS A.: *Library cooperation in metropolitan New York: report of work in progress*. College and Research Libr. 11. vol. 1950, 238–244. p. — METCALF, Keyes D.: *A proposal for a north-eastern regional library*. Uo. — *Ua.*: *Spatial problems in university libraries*. Library Trends, 2. vol. 1954, 554–561. p. — WHITE, Carl M.: *A new mechanism in the organization of library service in the Northeast*. College and Research Libr. 11. vol. 1950, 228–232. p.

b) A férőhelyfelszabadítás mellett az érdekelt könyvtárakban megkönnyíti a különböző ésszerűsítések bevezetését. (Pl. áttérés a nagyságcsoportonkénti raktározásra, a forgalmi anyag külön csoportosítása stb.)

c) Előbbre viszi a profilozás ügyét. Az egyes könyvtárak könnyebben lemondanak állományuk profilba nem tartozó részéről, ha az, bár a letéti központ kezelésében, de formailag saját tulajdonukban marad.

d) Előnyös a könyvfeldolgozás terén, mivel az eredetileg több példányban meglevő kiadványokat a központ már csak egyszer dolgozza fel, ezzel tehermentesíti a résztvevő könyvtárakat a rekatalogizáló munka és az ömlesztett anyag feldolgozásának egy része alól. Előbbre viszi a kooperatív katalogizálás ügyét, amennyiben a központ saját állományának címanyagát megküldi az összes résztvevő könyvtáraknak.

e) Mint a könyvtárközi kölcsönzés egyik jelentős bázisa, a korábban nehezen hozzáférhető, vagy éppen eltemetett, hozzáférhetetlen kiadványok egész tömegét kapcsolja be a tudományos élet vérkeringésébe. Ez az előny még akkor is figyelemreméltó, ha azt vetnénk ellen, hogy ezeket a kiadványokat a letéteményező könyvtárakban csak szórványosan vagy egyáltalán nem használták volna. Bibliográfiailag csonka művek, periodikák egész sora válhat teljessé a központban; az egyes könyvtárak tematikai szempontból töredékes gyűjteményrészei egészülhetnek ki. A koncentráció értéknövekedést eredményez, a letétek összessége kétségtelenül nagyobb használatra számíthat, mint alkotó elemei külön-külön, eredeti helyükön. Az állomány aktivizálását fokozza az is, hogy a kihelyezett katalógusok útján nem egy, hanem számos könyvtár olvasói tájékozódhatnak a rendelkezésre álló irodalomról.

f) Növeli az ország könyvvagyonának biztonságát. Ha a központot a városközponttól bizonyos távolságban, de közlekedésileg kedvező helyen létesítjük, az állományt háború vagy elemi csapások esetén kevesebb veszély fenyegeti.

A letéti központ gondolatának szenvedélyes vitákra visszatekintő és ezekhez képest csak szórványos gyakorlati eredményeket felmutató története van. Illő tehát, hogy az előnyök ismertetése után néhány ellenvetésem magunk is rámutassunk. Ezek közül talán legnyomósabb egy költségvetéstartitikai érv, amely a német könyvtárosok 27. kongresszusán Fritz JUNTKENAK a »holt« anyag tárolásáról szóló referátumában s néhány hozzászólásban hangzott el.¹³ Az ti., hogy az ún. kiegészítő raktárak és letéti központok ötletével a könyvtárak taplót dugnak a túlzó takarékosagra hajlamos felettes hatóságaik fülébe. E felettes hatóságok könnyen meggyőződhetnek a szóban forgó javaslatok gazdaságos voltáról, de egyúttal azt a veszélyes következtetést is levonhatják, hogy a letéti központ létesítése felmenti őket az egyes könyvtárápületek fejlesztésének gondjától és felelősségétől. Ilyesféle aggályok a fasizmus felé hajló német kultúrpolitika és más polgári országok viszonyai között valóban indokoltak is lehettek. A mi szocialista kormányzati szerveink azonban felismerték a könyvtárak fontosságát, alapvető szerepét a kultúrforradalomban, a termelés támogatásában, és nagyarányú könyvtárfejlesztési program végrehajtásán fáradoznak. Ez a program csak a könyvtárügy problematikájának tudományos színvonalú ismerete alapján és a legkiválóbb

¹³ JUNTKE, Fritz: *Magazinierung der toten Literatur*. Zentralbl. f. Bibliothekswesen, 48. Jg. 1931, 394—421, 565. p.

szakemberek tevékeny közreműködésével hajtható végre. Ilyen körülmények között nem szabad feltételeznünk, hogy egy kisegítő intézmény létrehozása alkalmas lehet a könyvtárfejlesztés alapvető szükségleteinek elkendőzésére, indokul szolgálhat az elsődleges könyvtári beruházások rosszhiszemű elutasítására.

Könnyen adódik az az ellenvetés is, hogy az együttműködő könyvtárak állományuk átadott részét csak a könyvtárközi kölcsönzés keretében használhatják, s így munkatöbbletet vállalnak magukra. Ez azonban álokoskodás, olyan jellegű anyagról lévén szó, amely éppen a könyvtárközi kölcsönzés legkedvezőbb feltételeinek megteremtése révén számíthat viszonylag rendszeres használatra.

Mérlegelnünk kell továbbá azokat a feladatokat, amelyek elé a kooperáció a résztvevő könyvtárakat állítja, illetőleg ezek arányát az elérendő gazdasági eredményhez. Főként a letétbe küldendő könyvek kiválasztásáról, továbbá (feldolgozott anyag esetén) a naplókön, katalógusokon való átvezetéséről, előhozásáról és a megürülő helyrajzi számok nyilvántartásáról van szó. Kétszáz kötetnél (= kb. 1 m³) ez 6–7 napi munkát, munkabérben 250–300 Ft-ot jelent, a megfelelő normális raktári férőhely létesítése és hosszabb időn át való üzemeltetése viszont majd 1000 Ft-ot. (A letéti központban elég, ha csak 500 Ft-ot számítunk léghőméterenként, tekintettel a tömör raktározásra és a többszörös példányok mellőzésére.) A valóságban még ennél is kedvezőbb lesz az arány, hiszen a letétek túlnyomó többsége a rekatalogizálandó vagy ömlesztett állapotban levő anyagból kerül ki, és így az állományból való kiiktatásuk számottevő idővesztéssel nem jár. Ez a körülmény oszlatja el a Központi Címjegyzékkel kapcsolatban felvethető aggályokat is: az esetek igen csekély százalékában válhat csak szükségessé a lelőhelyváltás átvezetése.

Az előadottak alapján úgy gondoljuk, hogy a letéti központ pozitív értékelését a vele szemben felhozható észrevételek lényegesen nem befolyásolhatják, és talán nem tévedünk, ha létesítését Magyarországon is a fejlődés egyik legközelebbi láncszemének tekintjük. Szervezését azonban elvileg és statisztikailag gondosan meg kell alapozni. Tisztázni kell: mit tekinthetünk tudományos könyvtárban forgalmi anyagnak, figyelembe véve az egyes könyvtárak funkcióját, profilját, valamint a kiadványok tárgyát, színvonalát, megjelenési idejét, műfaját, technikai és egyéb sajátosságait, a használat gyakoriságát stb. Ugyanígy könyvtártípusonként melyek a napi forgalomból kiiktatható, letétbe helyezhető kiadványfélések legfőbb ismertető jegyei?¹⁴

¹⁴ Hogy *általánosságban* milyen kiadványokról lehet szó, jól tudjuk. Csupán a vitatételek teljesebb fölvetése kedvéért említjük meg a következőket:

Parlamentek, hatóságok, tudományos és oktatási intézmények hivatalos kiadványai.

Időszerűségüket veszített brosrák.

Elavult kézikönyvek és tankönyvek.

Régi lexikonok, szótárak, címtárak, névtárak.

Elavult természettudományi, orvostudományi, technikai és mezőgazdasági monográfiák.

Provinciális jellegű hírlapok, képeslapok, szórakoztató orgánumok.

Modern vallásos irodalom.

Modern ifjúsági irodalom.

Üzleti kiadványok.

Csekély értékű, vagy nem magyar nyelvre fordított szépirodalom.

Klasszikusok elavult kiadásai stb.

Itt is hangsúlyozzuk azonban a könyvtártípusonkénti elbírálás szükségét.

Hogyan viszonyulnak a letéti központhoz azok a könyvtárak, amelyek archívális feladatkört töltenek be? Mekkora könyvmennyiség tárolására kell alkalmassá tenni a letéti központot? Mennyi a központi állomány várható évi gyarapodása? Hogyan kell biztosítani és milyen időközökben kell előirányozni a raktárak továbbépítését? Mind e kérdések tüzetes elemzésére és megoldására itt nem vállalkozhatunk, csupán néhány körülbelüli számadat összeállítását láttuk szükségesnek a fejtegetések alátámasztására. A vizsgált 12 könyvtár állománya a használat gyakorisága szempontjából hozzávetőleg a következőképpen oszlik meg:

Az állomány rendszeresen használt része (forgalmi anyag)	1 155 000 kötet
Az állomány feldolgozatlan és rekatalogizálandó részéből feldolgozás után várhatóan rendszeres használatra kerülő anyag	1 295 000 «
Az állománynak az a része, amely tartalmát és értékét tekintve számot tarthatna ugyan a közönség érdeklődésére, amelyet azonban valamilyen oknál fogva jelenleg ritkán vagy egyáltalán nem használnak	1 270 000 «
Helyben őrzendő elsőrendű anyag tehát összesen	3 720 000 kötet
A könyvtárak profiljába tartozó, de elavult vagy egyéb okokból ritkán használt anyag	529 000 kötet
Profilba nem tartozó és egyébként is elavult, másodrendű anyag	128 000 «
Letétbe adható anyag összesen	657 000 kötet

Ha a helyben őrzendő és a letétbe adható kötetek számát összegezzük, mennyiségük nem éri el a 12 könyvtár együttes kötetszámát. A fennmaradó 1 800 000 kötetről még becslésszerűen is nehéz lett volna eldönteni, melyik kategóriába tartozik: többsége minden bizonnyal középhelyet foglal el a forgalmi és a holt anyag között. Azon a címen, hogy a letétbeadásnál a forgalom mellett a helyigényesség mértéke is irányadó, vagy úgy mint érdemes, de profilba nem tartozó anyagot, bizonyos könyvmennyiséget az állománynak ebből a részéből is valószínűleg ki lehet majd iktatni. Tapasztalatok szerint a könyvek kb. 5%-a fölió-méret: az 1 800 000-ból ez mintegy 90 000-et jelentene, a profilba nem tartozó rész pedig szerény becslés alapján is kitehet 100 000 kötetet. E két tétellel együtt 847 000 kötetre, vagyis a teljes állomány 13–14%-ára becsülhetjük azt a könyvmennyiséget, amellyel nagy könyvtáraink raktári férőhelye tehermentesíthető. Persze ez nem jelenti azt, mintha a 847 000 kötet teljes egészében átkerülne a letéti központ állományába, hiszen az általában fenntartja magának a többszempélyű selejtezésének jogát.

Az előző bekezdésben előadottakhoz hozzá kell fűznünk, hogy az alapul vett könyvtárak igen tartózkodóan jártak el a holt és profilba nem tartozó anyag becslésénél. Az itt közölt számadatokat a valóban letétbe adandó könyvmennyiség jóval felül is múlhatja, ha már a központ jól működik, munkája iránt megnő a bizalom, és az érdekelt könyvtárak saját tapasztalataik útján győződtek meg a rendszer előnyeiről.

A tervezés során megoldandó kérdés, milyen mennyiségű többszempélyű példányra lehet számítani. Itt erre vonatkozólag is csak igen hozzávetőleges

támponttal szolgálhatunk. A svájci könyvtárak központi címjegyzékének előkészítésével kapcsolatban szűrőpróbaszerűen összehasonlították a fontosabb könyvtárak címanyagát az átfedések arányának megállapítása érdekében. A „Daa—Daz” betűkörből beküldött 16 369 cédula összesen csak 12 545 különféle művet fedett, a többiről (3824), vagyis az egész mennyiség 23%-áról az derült ki, hogy országos viszonylatban másod-, harmad-, sőt tizennyolcadpéldány.¹⁵ Talán nem tévedünk nagyot, ha ezeket az arányokat általánosítva, feltételezzük, hogy a letéti központhoz beszállítandó anyag többes példány része is 20% körül fog mozogni. Ily módon csaknem 170 000 kötet elhelyezésével, feldolgozásával és karbantartásával kapcsolatos költségeket lehet megtakarítani.

A teljesség kedvéért megemlíthetjük, hogy a letéti központ nemcsak a könyvtárak jelenlegi nehézségeinek leküzdésére hivatott, hiszen azok gyarapodásával állandóan együtt nő a ritkán használt anyag mennyisége is. A könyvtárak évi gyarapodásának mintegy 10%-ára is becsülhetjük a későbbiek folyamán rendszeres átadásra kerülő könyvmennyiséget. A többes példányokra eső kb. 20% levonásával ezt is alapul kell venni a letéti központ épületének tervezésénél. A másik oldalon — az együttműködő könyvtárak raktárfejlesztésénél — ugyanez a mennyiség mint megtakarítás jelentkezik: országos viszonylatban ennyivel több férőhelyet lehet elsődleges fontosságú könyvanyag elhelyezésére felhasználni.

Ennyit az intézmény méreteiről, jelentőségéről a raktári férőhellyel való gazdálkodás terén. Most röviden azt is meg kell néznünk, milyen funkciók háríthatók rá a tárolás mellett, és főleg: hogyan tölti be hivatását.

a) Gyarapító munka. Könyvállomány

A főfeladat — különösen a létesítés időszakában — a letétek gyűjtése. Persze hiba volna, ha a fenti 847 000 kötetet egyszerre próbálnánk rázúdítani a központra: ebben az esetben a könyvek óriási tömegét kellene hosszú időre kikapcsolni a forgalomból. A folyamatosan beszállítandó könyvmennyiség lehetőleg ne haladja meg a letéti központ feldolgozó kapacitását, kivéve természetesen a helyhiány legégetőbb eseteit.

A letétek kezelésére vonatkozólag az érdekelt könyvtárak bizonyos kikötésekkel élhetnek. Fenntarthatják a selejtezés jogát, sőt egyes letéteknek visszahívásig való, ideiglenes őrzését is kérhetik. Persze kívánatos, hogy az anyag túlnyomó többsége feltétel nélkül, örök letét formájában kerüljön a központ kezelésébe, hiszen a tárolás és feldolgozás így lehet valóban ésszerű. Ezért nemcsak a letéteményezőknak, hanem magának a központnak is lehetnek fenntartásai, pl. elutasíthatja a raktárában már meglévő művek többes példányainak feltétel nélküli átvételét, sőt az olyanokét is, amelyeket megítélése szerint az átadó könyvtárban rendszeresen kereshetnek.

Szocialista könyvtárpolitikánk egyik forradalmi létesítménye a Könyv-alap, amelynek többmillió anyagából jelenleg a hazai könyvtárak hiányainak kiegészítése folyik. Az igénylések nagyszabású munkálatainak lebonyolítása

¹⁵ Vö. HONEGGER, Rudolf: *Der gegenwärtige Stand der schweizerischen Bibliothekspolitik*. Archiv f. Bibliogr., Buch- und Bibliothekswesen, 1. Jg. 1926, 214—215. p.

után előreláthatóan visszamaradó — még mindig igen tekintélyes — anyag részint később létesítendő könyvtárak megalapozására, részint más, előre nem látható szükségletek kielégítésére hivatott, és „vastartalék” gyanánt lesz megőrzendő. Önként kínálkozik az a lehetőség, hogy a Könyvvalap fennmaradó részét a letéti központ kezelésére bizzuk. Így a könyvtárolás valamennyi könyvtárközi teendőjét egy intézmény láthatná el, és a Könyvvalap jól begyakorolt személyzete különösebb zökkenő nélkül vehetné át a letéti központ erősen rokon munkáját. A Könyvvalaphól történő későbbi igénylésekkel kapcsolatos munkát ilyen módon a letétekből kikerülő többes példányok felajánlásával és elosztásával is egybe lehetne kötni.

A letéti központ munkája nem merülhet ki a letétek passzív elfogadásában: így előbb-utóbb valóságos könyvtemetővé válnék. Az egyes könyvtárak mint a szocialista könyvtári hálózat tagjai, a gyűjtőkörüknek megfelelő alapvető irodalom beszerzésére törekednek, olvasóik ténylegesen jelentkező igényeit igyekeznek kielégíteni, s így a dokumentumok bizonyos típusainak, főként a ritkábban keresett, sokszor méghozzá drága és terjedelmes, de forrásértékkel bíró külföldi kiadványoknak rendszerint nem akad gazdája. (Pl. parlamenti és egyéb hivatalos állami kiadványok, kisebb országok napilapjai, távirati irodák könyvmatosai, akadémiák, tudományos társaságok, intézmények jelentései, évkönyvei stb.) Ezek rendszeres gyűjtését a letéti központra kellene bízni. A ritkán használt kiadványok központi gyűjtése nemcsak gazdasági szempontból ésszerű, hanem azért is, mert így az anyag szélesebbkörű használata biztosítható.

b) Feldolgozás

Már említettük, milyen hasznos szolgáltatokat tehet a letéti központ azzal, hogy tehermentesíti az egyes könyvtárakat a feldolgozás vagy re-katalogizálás egy részétől. Ennél is fontosabb, hogy az együttműködő könyvtárak megkapják a központban feldolgozott állomány teljes címanyagát. Ezáltal nemcsak a könyvtárközi kölcsönzés jut értékes segédeszközhöz, hanem szélesebbkörű címanyagra lehet támaszkodni a könyvbeszerzés összeegyeztetése során, országos mértékben csökkennek a szükségtelen párhuzamosságok.

c) Kölcsönzés

A letéti központ állományát a könyvtárközi kölcsönzés keretében bocsátja rendelkezésre. Megfontolandó, nem volna-e helyes az átkölcsönzéseket — legalább a külföldi könyveket — általában is erre az intézményre bízni. (A nemzeti anyagéi. közvetlenül megoldható a Széchényi, illetőleg később a Debreceni Egyetemi Könyvtár útján.) E mellett szól, hogy a letéti központnak alapvető hivatásánál fogva is jól működő átkölcsönzési apparátust (begyakorlott személyzet, távgépíró, korszerű nyilvántartások) kell működtetnie, a nagyüzemi munka ésszerűen továbbfejleszthető csirái tehát adottnak tekintethetők. E mellett szól, hogy az átkölcsönzések közvetítésénél nélkülözhetetlen központi címjegyzékre az önálló szerzeményezésben is nagy szüksége volna a letéti központnak, ha csak nem akarja ellátmányát párhuzamos beszerzésekkel fölöslegesen terhelni.

Említettük, hogy a letéti központ kétségtelen gazdasági és szervezeti előnyeit időszerű volna a magyarországi könyvtárak érdekében is gyümölcsöztetni. Úgy érezzük, hogy a magyar könyvtárügy második öt éves tervének küszöbén kétszeresen is időszerű e javaslat felvetése, hiszen az elmondottak alapján a raktárkérdés kedvező megoldását jogosan tekinthetjük sarkalatos követelménynek nagy tudományos könyvtáraink fejlesztése terén. E sorokkal magunk is a tervezés munkáját óhajtottuk előmozdítani. A tanulmány főbb eredményei az alábbiakban foglalhatók össze :

a) Nagy könyvtáraink állványzata már a jelenlegi állomány elhelyezésére sem elegendő. Három intézmény elérte az abszolút telítettség állapotát, a többiek szükségmegoldások alkalmazása esetén is csak rövidebb időszak gyarapodásának befogadására képesek.

b) A könyvtárépületek jelenlegi viszonyai között még 31 930 polcfolyómétert kitevő férőhely létesíthető. A vaspolcozat előállítására gyártási kapacitást kell biztosítani : egyedül a fenti fejtegetések alapjául szolgáló 12 könyvtár évi polcszükséglete 7200 méter.

c) A 12 könyvtár közül kettőnek (OSzK, OMK) új épületre, ötnek pedig (MTAK, BEK, PEK, FSzEK, OMgK) a jelenlegi épület lényeges bővítésére van szüksége.

d) Élnünk kell a férőhellyel való gazdálkodás különféle módszereivel, minden könyvtár a maga viszonyai és szükségletei szerint. Ott, ahol mód van rá, tegyük lehetővé tömör raktári berendezés létesítését, növeljük a mikrolaboratóriumok kapacitását, s ahol ilyenek nincsenek, szorgalmazzuk létesítésüket. Mindenekfölött pedig törekedjünk az olyan lényeges könyvtárpolitikai kérdéseknek az eddiginél teljesebb megoldására, mint amilyen a profilozás, vagy az egyetemi könyvtárak keretében a tankönyvtárak felállításása.

Végül, de nem utolsósorban, javasoljuk a letéti központ elvi problémáinak megvitatását és a megvalósítás konkrét lehetőségeinek megvizsgálását. A letéti központ nem csodaszer, amely egy csapásra megszabadít raktározási gondjainktól. Az elsődleges feladat mindig is az egyes könyvtárak fejlesztése, a működésükhöz elengedhetetlenül szükséges beruházások rendszeres végrehajtása marad. De látnunk kell azt is, hogy hagyományos eszközeinkkel és szervezeti formáinkkal az irodalmi termelés és az irodalomszükséglet rohamos fejlődését még csak nyomon sem követhetjük. Létérdekünk fűződik a könyvtártechnika és könyvtárszervezés legújabb eredményeinek bátor, értelemszerű alkalmazásához.

CSÚRY ISTVÁN

STEPHAN CSÚRY :

DIE MAGAZINIERUNGSPROBLEME UNSÉRER GROSSEN BIBLIOTHEKEN

Die herkömmlichen Massnahmen und Organisationstformen der Bibliotheken ermöglichen es den grossen wissenschaftlichen Bibliotheken nicht, mit der rapiden Entwicklung der literarischen Produktion und den stetig wachsenden Bedürfnissen der Leser Schritt zu halten. Diese Feststellung ist für die ungarischen Bibliotheksverhältnisse in erhöhtem Masse gültig, da sie einerseits durch das nach 1945 erfolgte rapide Ansteigen der Leserzahl und den Aufschwung der wissenschaftlichen Tätigkeit, anderseits durch den nachteiligen Umstand bestimmt werden, dass die bürgerliche Verwaltung vor 1945 nicht einmal für die minimalsten sachlichen und personalen Bedingungen der Entwicklung gesorgt hatte. Das Anwachsen der Bestände wird durch die Zahlen veranschaulicht, die sich aus der Untersuchung von 12 Bibliotheken ergaben. Die gesamte

Bandzahl dieser Bibliotheken (Broschüren, Manuskripte, Musikalien, Landkarten, Plakate und andere, nicht buchartige Dokumente ausgenommen) gestaltete sich folgendermassen :

Bestand 31. Dez. 1945 :	4 522 222	Bände
31. Dez. 1954 :	6 177 128	„
Zuwachs 1945—1954	1 654 906	„
Jährlicher Zuwachs im		
Durchschnitt :	184 000	„
Zuwachs im Jahre 1954 :	535 863	„

Auf Grund der Analyse der Lagerverhältnisse dieser Bibliotheken gelangt Verf. zu der Feststellung, dass es sinnlos wäre, die Lösung des Problems nur in einer mechanischen Vermehrung des Raumes zur Unterbringung der Bücher zu suchen. Aus den organischen Zusammenhängen der Betätigungsfelder der Bibliothek folgt, dass ausser dem Raumproblem auch die Belange der Sammelpolitik, der Bearbeitung und des Leserdienstes in Betracht zu ziehen sind. Vom Standpunkt der Anwendung auf heimische Verhältnisse aus, werden folgende Möglichkeiten der Raumbewirtschaftung erwogen :

a) Die absolute Ausnützung des Raumes mit Hilfe einer auch die Verkehrsgänge ausnützenden Magazinierung.

b) Verfilmen und Ausscheiden einiger selten benutzten und viel Raum beanspruchenden Publikationstypen.

c) Massnahmen zwecks Einschränkung des Zuwachses.

d) Zusammenarbeit der Bibliotheken hinsichtlich der Erwerbung, der Magazinierung, Registrierung und Benützung der Bestände.

Von diesen Massnahmen scheint die Zusammenarbeit der Bibliotheken die wirtschaftlichste zu sein und mit Hilfe der Anwendung ausländischer Erfahrungen kann auch in Ungarn der Plan zur Aufstellung eines zentralen Bücherdepots erwogen werden. Diese Lösung ist auch der Profilierung der Sammelgebiete förderlich und ermöglicht die Durchführung zahlreicher Rationalisierungsmassnahmen in den verschiedenen Bibliotheken. Sie ist ferner hinsichtlich der Bearbeitung, des Leihverkehrs, des Schutzes und der Bewahrung der Bestände und — nicht zuletzt — auch für die Aktivisierung des sogenannten „toten Materials“ von Vorteil. Auf Grund von Schätzungen wurde festgestellt, dass sich die Bestände der untersuchten 12 Bibliotheken zu ungefähr 13—14% aus selten benütztem, zweitrangigem oder nicht zum Profil der betreffenden Bibliothek gehörendem Material zusammensetzen, einem Material dessen Ausscheidung und Zuweisung an die Depositenzentrale ohne weiteres durchführbar wäre.

Bei der Planung der Ausmasse des zentralen Bücherdepots braucht jedoch nicht die gesamte Buchmenge in Betracht gezogen zu werden, da ein beträchtlicher Teil (20%?) des von den verschiedenen Stellen einlaufenden Materials vermutlich Mehrstücke enthalten, die als solche ausgeschieden werden können.

Gewisse Voraussetzungen zur Errichtung der Depositenzentrale sind bei uns im Keime bereits vorhanden. Da während der Kriegsereignisse zahlreiche Privatbibliotheken herrenlos wurden, ferner auch die Auflassung etlicher Institutionen erfolgte, ging eine beträchtliche Buchmenge in volkseigenen Besitz über. Die Buchverteilungsstelle, die dieses Material an die Bibliotheken weiterleitet, würde nach Beendigung ihrer gegenwärtigen Tätigkeit ohne Aufgaben bleiben. Demnach wäre es zweckentsprechend, die Depositenzentrale diesem Organ anzuvertrauen, umso mehr, da dieses seine bisherigen Erfahrungen auf dem verwandten Arbeitsgebiete gut nutzbar machen könnte. Für diese Lösung spricht auch der Umstand, dass nach der Zufriedenstellung sämtlicher Ansprüche sicherlich noch ein beträchtliches Material zurückbleibt, für dessen Unterbringung und Betreuung im Rahmen der Depositenzentrale die entsprechenden Bedingungen gesichert werden können.

Der abschliessende Teil der Untersuchung fasst die Aufgaben der Depositenzentrale zusammen, berührt die Frage der planmässigen Erwerbung durch Ankauf, und bespricht kurz die Möglichkeiten und Methoden der Katalogisierung und des auswärtigen Leihverkehrs.